
2	..... وجوب پرداخت خمس.
3	..... چیزهایی که به آنها خمس تعلق می‌گیرد.
4	..... 1. معدن.
5	..... 2. جواهری که با غواصی به دست آید.
6	..... 3. مال حلال مخلوط با حرام.
8	..... 4. درآمد کسب و کار.
9	..... سرمایه و سود آن.
10	..... موارد استثنای از خمس.
11	..... 1. ارث.
12	..... 2. مهریه.
13	..... 3. بخشش و هبه.
14	..... 4. نفقه.
15	..... 5. مال به دست آمده از راه وقف.
16	..... 6. دیه.
17	..... 7. اموال مخمس.
18	..... 8. دین و مال قرضی.
19	..... مؤونه و احکام آن.
21	..... خمس مطالبات.
22	..... سال خمسی، محاسبه و پرداخت آن.
24	..... مصرف خمس.
25	..... مسائل متفرقه‌ی خمس.

وجوب پرداخت خمس

خمس، یکی از واجبات مالی و فروع دین و از مهمترین پشتوانه های اقتصادی حکومت اسلامی برای ترویج دین و رفع نیازهای محرومان است. پرداخت خمس به قصد ادای تکلیف الهی، برای پرداخت کنندگان علاوه بر اجر الهی، موجب طهارت مال و روح از آرایش های مادی میشود. بر اساس شریعت اسلام، مکلف باید یک پنجم از درآمدهای خود را به تفصیلی که گفته خواهد شد در عصر حضور معصومین علیهم السلام (پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و امامان معصوم) در اختیار آنان و در عصر غیبت، در اختیار ولی امر مسلمین قرار دهد تا در راه مصالح اسلام و مسلمانان صرف شود.

مسأله 1) خمس مانند زکات از عبادات است و باید با قصد قربت و اطاعت از خداوند پرداخت شود.

مسأله 2) وجوب خمس از ضروریات اسلام است و اگر انکار آن موجب انکار رسالت پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله یا تکذیب ایشان و یا منجر به وارد شدن نقصی به شریعت اسلام شود، باعث کفر و ارتداد است.

چیزهایی که به آنها خمس تعلق می گیرد

مسأله 3 در چند چیز خمس واجب است، از قبیل^[1]:

1. معدن ؛
2. جواهری که با غواصی به دست آید ؛
3. مال حلال مخلوط با حرام ؛
4. درآمد کسب و کار ؛

---

1. موارد دیگری نیز هست که خمس دارد مثل غنائم جنگی، زمینی که کافر ذمی از مسلمان می خرد و گنج که چون در حال حاضر محل ابتلاء نیست، از بیان آن خودداری شد.

---

1. معدن

مسأله 4 اگر از معدن چیزی استخراج شود، چنانچه قیمت مواد استخراج شده بعد از کم کردن هزینه های استخراج و تصفیه، به مقدار 15 مثقال طلا یا معادل قیمت آن باشد، واجب است خمس آن پرداخت شود و در صورتیکه به مقدار 105 مثقال نقره یا معادل قیمت آن باشد¹¹، بنابر احتیاط خمس آن واجب است و اگر ارزش آن کمتر از این مقدار باشد، خمس ندارد.

مسأله 5 فرقی نیست که معدن استخراج شده، زیر زمین باشد یا روی آن، در ملک شخصی باشد یا در زمینی که مالک مشخصی ندارد.

مسأله 6 از شرایط وجوب خمس معادن این است که معدن، ملک شخص یا اشخاص باشد. بنابراین به معادنی که دولت استخراج می کند، خمس تعلق نمیگیرد.

مسأله 7 اگر دو یا چند نفر، معدنی را استخراج کنند، پس از کم کردن مخارج آن، سهم هر کدام که به حد نصاب برسد، باید خمس آن را بدهد.

---

¹¹ این مقدار، نصاب معدن است و مراد از مثقال، مثقال معمولی و بازاری است نه مثقال شرعی.

---

2. جواهری که با غواصی به دست آید

مسأله 8) اگر انسان در دریا فرو رود و جواهری مانند لؤلؤ، مرجان و عنبر که با فرو رفتن در آب به دست می آید بیرون آورد، چنانچه پس از کم کردن مخارج استخراج، به مقدار 18 نخود طلا یا بیشتر ارزش داشته باشد، باید خمس آن را بپردازد.

مسأله 9) در ی قبل فرقی نیست که آنچه از دریا بیرون میآورد از یک نوع باشد یا چند نوع، در یک دفعه باشد یا چند دفعه، از دریا بیرون آورد یا از رودخانههای بزرگ، مانند نیل، فرات یا کارون .

مسأله 10) اگر بدون فرو رفتن در آب، با وسیله ای جواهر را از داخل آب بیرون آورد، در صورتیکه پس از کم کردن مخارج، قیمتش به 18 نخود طلا برسد، بنابراین احتیاط واجب باید خمس آن پرداخت شود.

مسأله 11) اگر جواهری خودش از آب بیرون آمده باشد و انسان آن را از روی آب یا کنار دریا بردارد، خمس ندارد، ولی چنانچه این کار، شغل او باشد، از درآمد او حساب می شود و چنانچه به تنهایی یا با درآمدهای دیگر او از مخارج سالش اضافه آید، خمس دارد.

3. مال حلال مخلوط با حرام

مسأله 12) اگر مال حلال با مال حرام بهگونهای مخلوط شده باشد که نتوان آنها را از یکدیگر تفکیک کرد؛ مانند اینکه مقداری از گندمهای یک کیسه متعلق به فرد دیگری باشد، چند صورت دارد:

1. کسی که مال در اختیار اوست مقدار مال حرام را میداند و صاحب آن را هم میشناسد، باید آن مقدار را با توافق یکدیگر، از مال جدا کرده و به صاحبش بدهد.
2. مقدار مال حرام معلوم باشد ولی صاحب آن معلوم نباشد، حکم مجهول المالک را دارد و باید آن مقدار را از طرف صاحبش به فقیر صدقه دهد.
3. هیچ کدام از صاحب مال و مقدار آن مشخص نباشد، باید خمس تمام مال داده شود و پس از دادن خمس، بقیه ی مال حلال می شود.
4. مقدار مال حرام معلوم نباشد ولی صاحب آن معلوم باشد، باید در مورد مقدار مال با صاحب آن مصالحه شود.

مسأله 13) در فرض ی قبل اگر توافق و مصالحه حاصل نشود، چهار صورت متصور است:

1. مال در اختیار یک نفر است، در این صورت اگر حداقل مقداری را که می داند مال او نیست به مالکش برگرداند، کافی است و مقدار بیشتر که مشکوک است در ملکش باقی میماند.
2. مال در اختیار هر دو مالک میباشد، در این صورت مال بین دو مالک نصف میشود.
3. مال در اختیار فرد ثالثی است که مالک نیست؛ در این صورت این فرد موظف است مال را به تساوی بین افرادی که ملکیت مال بین آن ها مشکوک است، تقسیم نماید.
4. مال در اختیار کسی نیست، مانند اینکه کیسه های گندم در بیابانی باشد؛ در این صورت چنانچه احتمال تعلق مال به هر یک از مالکها برابر باشد، جایز است مال به تساوی بین صاحبان آن تقسیم شود، یا با قرعه صاحب مقدار مال مشکوک مشخص شود.

مسأله 14) اگر مال مخلوط به حرام بهگونهای است که میتوان آن را از هم جدا کرد؛ مانند اینکه میداند دو گوسفند از گوسفندانی که در اختیار دارد متعلق به دیگری است، باید با قرعه مال را مشخص کند و اگر صاحب آن را میشناسد به او بدهد و اگر او را نمیشناسد، از طرف او به فقیر صدقه دهد.

مسأله 15) در مال مجهول المالک واجب است برای پیدا کردن صاحبش، جستجو کند و در صورت پیدا شدن صاحبش، مال را به او برگرداند و اگر از پیدا کردن او مأیوس شد، از طرف او به فقیر صدقه دهد و احتیاط مستحب آن است که از حاکم شرع اجازه بگیرد.

مسأله 16) اگر در اثنای جستجو یا بعد از آن، کسی مدعی شود که این مال، متعلق به اوست، صرف این ادعا کافی نیست که مال به او داده شود، مگر آنکه از طریق علم حاصل شود یا شاهی باشد که مال، متعلق به مدعی است که در این صورت واجب است مال به او داده شود.

مسأله 17) چنانچه صاحب مال معلوم باشد، لکن دسترسی به او ممکن نباشد، این مال حکم مجهول المالک را دارد و باید آن را از طرف صاحبش صدقه داد.

مسأله 18) در وجوب صدقه فرقی نیست بین اینکه خود مال صدقه داده شود یا عوض آن.

مسأله 19) وجوب صدقه دادن فوری نیست، البته تأخیر تا حدی که سهل انگاری در انجام وظیفه محسوب شود جایز نیست.

مسأله 20) پرداخت مال مجهول المالک به سادات فقیر جایز است.

مسأله 21) چنانچه بعد از آنکه مال مجهول المالک، صدقه داده شد، مالک آن پیدا شود و به صدقه دادن آن رضایت ندهد، صدقه دهنده ضامن نیست و لازم نیست مثل یا قیمت آن مال را به مالک بدهد.

مسأله 22) اگر فردی در مخلوط شدن مال حرام با اموال خود شک داشته باشد، چیزی بر عهده ی او نیست.

مسأله 23) اگر شخصی با خانواده ای زندگی می کند که اموالشان مخلوط به حرام است، چنانچه یقین ندارد که آنچه او استفاده میکند مال حرام باشد، تصرف در آن مال جایز است، ولی اگر یقین به حرام بودن مالی داشته باشد، استفاده از آن برای او جایز نیست، مگر آن که تصرف نکردن در آن موجب مشقت

باشد، که در این صورت استفاده از آن اموال به مقدار ضرورت، برای او اشکال ندارد، هرچند نسبت به مقداری که استفاده کرده، ضامن می باشد.

---

4. درآمد کسب و کار

مسئله 24) هر گاه انسان از راه فعالیتهای اقتصادی از قبیل تجارت، صنعت، کارگری، کارمندی و مانند آن، مالی به دست آورد، چنانچه از مخارج سال او و افراد تحت سرپرست یش زیاد بیاید، باید خمس مقدار زائد را بپردازد.

مسئله 25) مراد از مخارج علاوه بر آنچه انسان برای کسب درآمد خرج می کند، تمام هزینه های مشروعی است که در حد متعارف و متناسب با شأن زندگی او است.

مسئله 26) آنچه از درآمد سال اضافه می آید هر چند اندک باشد، باید خمس آن را پرداخت، هر چند بدهی یا قسط بابت مؤونه داشته باشد، ولی در صورتی که بدهی خود را از منافع همان سال یا اندکی بعد از سال بپردازند، به مقداری که عرفاً صرف در هزینه ی سال محسوب می شود، خمس ندارد.

مسئله 27) اگر قبل از رسیدن سال خمسی برای کاری که اجیر شده پولی را به عنوان پیش پرداخت، دریافت کند، خمس مقداری از آن مبلغ را که در مقابل آن، کار انجام داده، واجب می گردد.

مسئله 28) پولی که بابت بیمه ی عمر یا نقص عضو به فرد بیمه گذار پرداخت می کنند درآمد محسوب می شود، لکن پولی که بعد از فوت او به بازماندگان داده می شود، نوعی احسان به آنان است و درآمد کسب نیست و خمس ندارد.

مسئله 29) مبالغی که بابت درمان و مانند آن از درآمد پرداخت می شود و بعد مثلاً شرکت بیمه آن را برمی گرداند، درآمد جدید نیست، بلکه کاهش دادن هزینه است و احکام خمس در آن جاری است.

مسئله 30) پولی که شرکت های بیمه جهت جبران خسارت به بیمه گذار پرداخت می کنند؛ مانند بیمه بدنه خودرو، آتش سوزی، محصولات کشاورزی و امثال آن، جزو درآمد کسب است و چنانچه تا سر سال خمسی صرف در هزینه نشود، پرداخت خمس آن واجب است.

سرمایه و سود آن

- مسئله 31)** محل تجاری و یا سرقفلی جزو سرمایه است و چنانچه از درآمد بین سال تهیه شده است، باید خمس آن بر اساس ارزشش در اولین سال خمسی پرداخت شود.
- مسئله 32)** ابزار و آلات کار حکم سرمایه را دارد؛ بنابراین اگر از درآمد کسب تهیه شود به آن خمس تعلق می‌گیرد.
- مسئله 33)** سرمایه ای که از طریق درآمد تهیه شده است، خمس دارد، بنابراین کسی که درآمدی را به عنوان سرمایه ی مضاربه به دیگری می‌دهد واجب است خمس آن را بپردازد.
- مسئله 34)** فردی که با درآمد بین سال خانه ی چند طبقه ساخته یا تهیه کرده تا بعضی از طبقات آن را اجاره دهد و اجاره ی آن را صرف هزینه های زندگی کند، باید سر سال خمسی، خمس ارزش طبقات اضافی را بپردازد.
- مسئله 35)** هزینه ی قبل از به دست آمدن سود، بنا بر احتیاط واجب از سود کسر نمی‌شود؛ خواه برای تأمین آن قرض کرده باشد یا آن را از مال غیر متعلق خمس؛ مانند ارث، پرداخت کرده باشد.
- مسئله 36)** اگر بعد از حصول سود، از مال غیر متعلق خمس صرف در مخارج کند، می‌تواند مبلغ آن را از سود سال کسر نماید.
- مسئله 37)** اگر کالایی را با مال خمس داده شده به قصد فروش بخرد و بعد از مدتی آن را بفروشد، آن مقدار که بیشتر از قیمت خرید و تورم آن است، جزو منفعت کسب محسوب می‌شود و باید خمس زاید بر مؤنه ی سال را بپردازد.
- مسئله 38)** کالای تجاری که با پول خمس داده شده یا غیر متعلق خمس تهیه شده و ارزش افزوده پیدا کرده و مشتری دارد، چنانچه مثلاً برای سود بیشتر آن را بفروشد، باید با رسیدن سال خمسی، خمس ارزش افزوده آن را بپردازد، ولی اگر تا سرسال مشتری نداشته باشد، در حال حاضر پرداخت خمس افزایش قیمت آن واجب نیست و افزایش قیمت جزء درآمد سالی است که امکان فروش آن فراهم باشد.
- مسئله 39)** در آمدی که صرف سرمایه گذاری در شرکتی شده است، خمس دارد و هر یک از اعضا نسبت به سهم خود از مجموع دارایی شرکت باید خمس بدهد و انجام این کار توسط مسؤل شرکت، متوقف بر کسب اجازه و وکالت از سهامداران شرکت است.
- مسئله 40)** کسانی که در آمد مشترک دارند، هر کدام باید خمس سهم خود را در مقدار اضافه بر مخارج سال بپردازد.
- مسئله 41)** خمس فقط بر مکلف و شخص حقیقی واجب است و بر شخصیت های حقوقی از قبیل دولت ها، مؤسسه ها، بانک ها و مانند آن واجب نیست، بنابراین اگر مؤسسه ای منفعتی ببرد لازم نیست بعد از کسری مخارج سالانه، خمس منافع را بپردازد. البته در صورتیکه اموال آن شخصیت حقوقی ملک اشخاص حقیقی باشد باید خمس آن منفعت را بپردازند.
- مسئله 42)** اگر شخصی، ملک یا سکه ی طلا را به قصد فروش، از در آمد بین سال خریداری کرده باشد و آن مال را با اینکه خریدار دارد بفروشد، باید خمس آن را بر اساس ارزشش در سر سال خمسی بپردازد.

موارد استثنای از خمس

مسأله 43) مواردی که خمس به آنها تعلق نمی گیرد، عبارت است از:

1. ارث
2. مهریه
3. بخشش و هبه
4. نفقه
5. مال بدست آمده از راه وقف
6. دیه
7. مال مخمس
8. دین وقرض

---

1. ارث

مسأله 44) ارث و پول فروش آن خمس ندارد، هرچند قیمت آن افزایش یافته باشد، مگر اینکه آن را سرمایه (در معرض فروش) قرار دهد؛ که در این صورت، ارزش افزوده ی آن پس از فروش، بنابر احتیاط واجب از درآمد سال محسوب می شود و خمس آن باید داده شود.

---

2. مهریه

مسأله 45) مهریه خمس ندارد و در عدم وجوب خمس آن، فرقی بین مهریه مدت دار و بدون مدت و پول نقد یا کالا نیست.

3. بخشش و هبه

- مسئله 46)** هر پول یا کالا یا ملکی که به انسان هدیه گردد، خمس ندارد، هر چند احتیاط مستحب این است که اگر از مخارج سال زیاد بیاید، خمس آن پرداخت شود.
- مسئله 47)** آنچه که بنیاد شهید یا بنیاد جانبازان به خانواده های عزیز شهدا و جانبازان پرداخت می کند هدیه است و خمس ندارد.
- مسئله 48)** شهریه ای که به طلاب پرداخت میشود، خمس ندارد.
- مسئله 49)** کمک هزینه ی تحصیلی که به دانشجویان پرداخت می شود، خمس ندارد، ولی کسانی که بورسیه می شوند و در دوران دانشجویی حقوق می گیرند، به حقوق آنها خمس تعلق می گیرد.
- مسئله 50)** یارانه هدیه بوده و خمس ندارد، ولی اگر کسی آن را سپرده گذاری کند و سودی به آن تعلق بگیرد، چنانچه آن سود تا سر سال باقی بماند، خمس دارد.
- مسئله 51)** بیمه بیکاری و امثال آن اگر بر اساس قرارداد بین کارفرما یا شخص دیگری (غیر از کارگر) و بین اداره بیمه، پرداخت می شود، برای کارگر حکم هدیه را دارد و خمس ندارد. ولی اگر بر اساس قرارداد بین خود کارگر و اداره بیمه باشد یا کارفرما بر اساس شرط کارگر با او، با بیمه قرارداد بسته باشد، خمس دارد.
- مسئله 52)** اجناس اهدایی که به قصد تجارت نگهداری نشده است چنانچه فروخته شود، پرداخت خمس آن واجب نیست؛ هر چند افزایش قیمت داشته باشد.
- مسئله 53)** چنانچه هبه را سرمایه (در معرض فروش) قرار دهد ارزش افزوده آن پس از فروش بنا بر احتیاط واجب از درآمد سال محسوب می شود و متعلق خمس است.
- مسئله 54)** دادن خمس عیدی و پاداش کارمندان واجب نیست، هر چند تا سرسال باقی بماند.
- مسئله 55)** اگر اجناسی به قیمت کمتر در اختیار کارمندان قرار گیرد و ما به التفاوت آن را دولت بپردازد، خمس مقدار باقیمانده ی آن به نسبت قیمت خرید با رعایت ارزش فعلی آن لازم است.

---

4. نفقه

مسأله 56) نفقه ای که زن از شوهر، فرزند از پدر یا والدین از فرزند می گیرند، چنانچه چیزی از آن در سر سال خمسی اضافه بیاید، خمس ندارد.

---

5. مال به دست آمده از راه وقف

مسأله 57) مکان و اشیای وقفی خمس ندارد، چه وقف عام باشد یا خاص^[1]. همچنین ثمره و نماء^[2] آن هم مطلقاً خمس ندارد.

---

[1] اگر حق بهره برداری از مکان یا چیزی برای استفاده افراد خاصی؛ مثل فرزندان خود یا فامیلی خاص وقف شود به آن وقف خاص، و اگر برای عموم مردم باشد به آن وقف عام گویند.

[2] رشد و افزایش نماء دو قسم دارد: نماء متصل، مثل چاق شدن گوسفند و نماء منفصل مثل بزه هایی که از گوسفندی به دنیا آمده باشد.

---

6. دیه

مسأله 58) دیه خمس ندارد.

مسأله 59) پولی که در حوادث رانندگی، فرد خسارت زنده و یا شرکت بیمه از طرف او، جهت جبران خسارت به فرد خسارت دیده پرداخت می کند (بیمه شخص ثالث) ، درآمد کسب نبوده و خمس ندارد.

---

7. اموال مخمس

مسأله 60) مالی که یک بار خمس آن داده شده، دیگر خمس به آن تعلق نمی گیرد.

---

8. دین و مال قرضی

مسأله 61) مالی که قرض گرفته می شود خمس ندارد، مگر آن مقدار که اقساط آن تا سر سال خمسی از منفعت کسب پرداخت شده و آن مال، موجود یا تبدیل به سرمایه شده باشد.

مسأله 62) اقساط بدهی مسکن و مانند آن را هر چند می توان از درآمد کسب همان سال پرداخت کرد، ولی چنانچه پرداخت نشود، از درآمد آن سال استثنا نمی شود و باید خمس آنچه از درآمد باقیمانده، پرداخت شود.

مسأله 63) صرف درآمد سالانه بابت بدهی، هر چند بدهی غیر مؤونه باشد، جایز است، ولی اگر تا پایان سال پرداخت نشود، از منفعت کسب سالی که در آن بدهی حاصل شده استثنا نمی شود و باید خمس آنچه از درآمد باقیمانده، پرداخت شود؛ بلی اگر بعد از حصول درآمد که موجود است مال قرض گرفته شده را صرف در مؤونه کند در پایان سال به همان مقدار از درآمد کسر می شود.

مؤونه و احكام آن

مسأله 64) مؤونه مخارجی است که فرد برای امور زندگی خود و خانوادگی تحت تکفل خویش؛ مانند خوراک، پوشاک، مسکن، اثاث خانه، وسیله نقلیه، کتاب، مسافرت های متداول، صدقات، جوايز، نذورات، کفارات، مهمانی ها هزینه می کند و همچنین مخارجی که برای فعالیت اقتصادی، مانند حمل و نقل، خسارت وارده، اجرت کارگر، اجاره ی مغازه، هزینه ی آب و برق و مالیات، مصرف میکند.

مسأله 65) درآمد صرف شده در مؤونه؛ خواه برای مایحتاج زندگی و یا برای کسب و کار باشد، خمس ندارد.

مسأله 66) اگر از منفعت کسب پیش از دادن خمس، اثاثیه ای برای منزل بخرد و در بین سال احتیاجش از آن برطرف شود، واجب است که خمس آن را بدهد.

مسأله 67) آنچه را بیمه گذار¹⁴ طبق قرارداد بیمه به عنوان حق بیمه به تدریج یا یکجا به بیمه گر¹⁵ می پردازد، جزو مؤونه محسوب می شود و خمس ندارد.

مسأله 68) مبالغی که انسان برای امور خیریه، کمک به مدارس، آسپب دیدگان از سیل و مانند آن انفاق می کند، از مخارج سال حساب می شود و خمس ندارد.

مسأله 69) کالاهایی که مورد نیاز نیست و یا اسراف و تبذیر محسوب می شود و هزینه ی خرید وسایل حرام، مثل انگشتر طلای مردانه، آلات لهو و لعب، ابزار قمار و مانند آن جزء مؤونه محسوب نمی شود و خمس دارد.

مسأله 70) میزان در مؤونه، مخارجی است که تا سر سال از درآمد همان سال هزینه می شود نه درآمد سال قبل و بعد، بنابر این اگر در یک سال درآمدی به دست نیآورد، مؤونه ی آن سال از درآمد سال قبل و یا سال بعد کسر نمی شود.

مسأله 71) فردی که زندگی را بر خود یا خانواده اش سخت می گیرد و کمتر از شئون خود و خانواده اش خرج می کند، نمی تواند مقدار صرفه جویی شده را مؤونه به حساب آورد و خمس آن را نپردازد.

مسأله 72) هدیه دادن چیزی که بیشتر از حد شأن عرفی هدیه دهنده باشد، مؤونه ی او محسوب نمی شود و باید خمس آن را بپردازد.

مسأله 73) طلائی که شوهر از درآمد بین سال خمسی برای همسرش می خرد و به او می دهد، اگر به مقدار متعارف و مناسب شأن او باشد، از مؤونه محسوب می شود و خمس ندارد.

مسأله 74) بخشش صوری و به قصد فرار از خمس، موجب سقوط خمس نمی شود، بنابراین زن و شوهری که پیش از رسیدن سال خمسی، اقدام به هدیه کردن صوری درآمد سالانه ی خود به یکدیگر می کنند با این کار، وجوب خمس از آنان برداشته نمی شود.

مسأله 75) اگر شخصی از درآمد بین سال برای آینده ی فرزندانش مثلاً اقدام به تهیه ی مسکن کند، در صورتی که مسکن تهیه شده از مخارج متناسب با شأن عرفی او محسوب شود، خمس ندارد.

مسأله 76) مؤونه ای که پس از گذشت سال خمسی از مؤونه بودن خارج شود، خمس ندارد.

مسأله 77) پول فروش مؤونه ی سالهای گذشته که از مؤونه بودن خارج شده، خمس ندارد، حتی اگر آن را سرمایه کسب قرار دهد. ولی افزایش قیمت آن در این صورت متعلق خمس است.

مسأله 78) وسیله ی نقلیه ای که از درآمد بین سال جهت استفاده ی شخصی و رفع نیازهای زندگی تهیه شده و جزو احتیاجات مناسب با شأن عرفی شخص باشد مؤونه است و خمس ندارد، ولی اگر برای کسب و کار باشد، مثل تاکسی، حکم ابزار کار را در وجوب خمس خواهد داشت.

مسأله 79) وسیله ی نقلیه ای که جزو مؤونه بوده و از مؤونه بودن خارج شده، اگر پس از گذشت سال خمسی به فروش برسد، پول فروش آن خمس ندارد.

مسئله 80) اگر از درآمد بین سال به دیگری هدیه دهد و بعد از سال خمسی از هبه ی خود رجوع کند، به مجرد رجوع از هبه، باید خمس آن را بپردازد.

مسئله 81) فردی که کفنی را از درآمد بین سال خریده و چند سال مانده باید خمس قیمت آن را در هنگام رسیدن اولین سال خمسی، به علاوه مقدار کاهش ارزش پول بپردازد.

مسئله 82) کالاهایی از قبیل قند، شکر، برنج، روغن و مانند آن که در احتیاجات روزانه ی زندگی مصرف می شود اگر از درآمد سال به منظور مصرف سالانه خریداری شود و به مصرف برسد، مؤونه به حساب می آید و خمس ندارد و هر مقدار از آن که تا انتهای سال مصرف نشود مؤونه نبوده و باید خمس ارزش آن سر سال خمسی پرداخت شود.

مسئله 83) چیزهایی از قبیل خانه ی مسکونی، لوازم خانگی، اتومبیل شخصی، زیورآلات زنانه و مانند آن که هنگام استفاده عین آنها باقی می ماند و به عنوان نیاز زندگی از درآمد بین سال خریداری و استفاده می شود، خمس ندارد.

مسئله 84) ملاک عدم وجوب خمس در کالاهایی که عین آنها باقی می ماند، آن است که آن کالا مورد نیاز انسان و مناسب با شأن عرفی او باشد؛ هر چند در طول سال از آنها استفاده نشود. بنابراین اگر فرش و ظروف و مانند آن در طول سال مورد استفاده قرار نگیرد ولی برای استفاده ی مثلاً میهمان به آنها نیاز باشد، خمس ندارد.

مسئله 85) کتاب های چند جلدی اگر مجموع آن مورد نیاز باشد و یا خرید جلدی که به آن احتیاج است متوقف بر خرید دوره ی کامل آن باشد خمس ندارد و در غیر این صورت باید خمس جلدهایی که الآن مورد نیاز نیست پرداخت شود.

مسئله 86) مایحتاج زندگی از قبیل لوازم خانگی، جهیزیه، لوازم ساخت ساختمان مسکونی و مانند آن که شخص نمی تواند هنگام نیاز یک باره آنها را خریداری کند و عرفاً ناگزیر است که به تدریج تهیه و برای زمان احتیاج نگهداری نماید، آن مقدار که هر سال به اندازه ی شأن عرفی خود تهیه می کند مؤونه است و خمس ندارد.

مسئله 87) اگر در منطقه ای رسم بر این باشد که خانواده ی داماد اقدام به تهیه و تأمین اثاثیه و لوازم خانه کنند و به تدریج به تهیه ی آن لوازم بپردازند و سال بر آنها بگذرد، در صورتی که تهیه ی اثاث و لوازم زندگی برای آینده عرفاً جزو مؤونه محسوب شود، خمس ندارد.

مسئله 88) شخصی که خانه ای برای سکونت ندارد، ولی مالک زمینی است که سال خمسی بر آن گذشته، چنانچه زمین را برای ساخت مسکن مورد نیاز، از درآمد بین سال خریده باشد خمس آن واجب نیست، ولی اگر آن را از درآمد سال به قصد فروش و مصرف پول آن برای ساخت خانه خریده باشد، پرداخت خمس آن واجب است.

مسئله 89) فردی که خانه ی ملکی برای سکونت ندارد و از درآمد بین سال زمینی خریده تا در آن خانه ای برای خودش بسازد، چنانچه شروع به ساختن کند ولی قبل از اتمام آن، سال خمسی برسد زمین و مصالح ساختمان خمس ندارد.

مسئله 90) اگر شخصی منزلی که مورد نیاز و شأن او باشد تهیه کند، مؤونه محسوب می شود و خمس ندارد هر چند به عللی نتواند در آن سکونت کند و یا پس از مدتی از سکونت در آن منصرف شود.

[1] بیمه گذار شخصی است که با پرداخت حق بیمه، جان، مال و مسئولیت خود و یا دیگری را برای مدت مشخص و معینی تحت پوشش بیمه قرار می دهد.

[2] بیمه گر شخصی است حقوقی (شرکتهای بیمه) که در مقابل دریافت حق بیمه از بیمه گذار تعهد جبران خسارت و یا تعهد دیگری را به عهده میگیرد.

خمس مطالبات

مسأله 91 اگر طلب‌هایی که شخص بابت سود فروش نسبه ی کالا علاوه بر مقدار ارزش نقد آن دارد سر سال خمسی قابل دریافت باشد، پرداخت خمس آن سر سال واجب است و در غیر این صورت جزو درآمدهای سال دریافت محسوب می‌شود.

مسأله 92 حقوق معوقه و اجرت اضافه کاری که سر سال خمسی قابل دریافت نباشد، جزو درآمد سال دریافت آن محسوب می‌شود که اگر در همان سال دریافت در مؤونه مصرف شود، خمس ندارد اما اگر سر سال خمسی قابل دریافت باشد، پرداخت خمس آن واجب است، هرچند هنوز آن را نگرفته باشد.

مسأله 93 حق سنوات و آنچه بر اساس قرارداد پرداخت می‌شود، جزو درآمد سال دریافت محسوب می‌شود که اگر تا پایان سال خمسی در مؤونه صرف نشود باید خمس آن پرداخت شود ولی پاداش وعیدی خمس ندارد.

مسأله 94 پرداخت خمس حقوق بازنشستگی و پولی که به خاطر مرخصی استفاده نشده پرداخت می‌شود، اگر تا سر سال خمسی باقی بماند، واجب است.

مسأله 95 مبالغی که تحت عنوان صندوق پس انداز، قانون تسری، صندوق تأمین آتیه و... از حقوق و مزایا کسر و در پایان مدت خدمت هنگام بازنشستگی به صورت یکجا پرداخت می‌گردد، دو صورت دارد :

1. اگر این مبالغ بدون اختیار از حقوق کسر می‌شود، جزو درآمد سال وصول است که اگر تا سر سال خمسی (سال وصول) در مؤونه صرف نشود، خمس دارد.

2. اگر با توافق از حقوق کسر می‌شود و قابل دریافت است، باید در پایان هر سال خمسی، خمس آن پرداخت شود، اما اگر قابل دریافت نیست، زمانی که پرداخت شد باید بلافاصله خمس مقداری که قبلاً سال بر آن گذشته است پرداخت شود و مقداری که مربوط به سال اخیر بوده و هنوز سال خمسی آن نرسیده، جزو درآمد سال وصول است.

مسأله 96 اگر از درآمد بین سال مالی را به کسی قرض دهد، چنانچه بتواند تا آخر سال قرضش را از او بگیرد، واجب است سر سال، خمس آن را بپردازد، ولی اگر نتواند قرض خود را تا پایان سال بگیرد، می‌تواند هر وقت آن را وصول کرد خمس آن را فوراً بپردازد.

مسأله 97 پول پیش که مستأجر به موجر قرض می‌دهد، اگر از منفعت کسب مستأجر باشد بعد از گذشت سال خمس دارد و هر وقت مستأجر بتواند آن را از موجر بگیرد باید خمس آن را بپردازد. مگر اینکه به این پول برای اجاره منزل نیاز داشته باشد که در این صورت می‌تواند تا زمان رفع نیاز، پرداخت خمس را به تأخیر بیندازد.

مسأله 98 مبلغی که برای تشریف به حج یا عمره به بانک سپرده میشود، تا زمانی که نوبت آنها فرا میرسد اصل پول و سود آن را دریافت کرده و به عمره و حج مشرف شوند، چنانچه در همان سال خمسی سپرده گذاری به حج یا عمره برونند خمس ندارد، ولی اگر نوبت آنها پس از سال خمسی باشد به اصل سپرده اگر از درآمد بین سال بوده خمس تعلق می‌گیرد، اما سود حاصل در صورتیکه پیش از سال تشریف، قابل وصول نباشد، جزو درآمد سال وصول محسوب می‌شود که در صورت هزینه شدن در آن سال، خمس ندارد.

سال خمسی، محاسبه و پرداخت آن

مسئله 99) ابتدای سال برای پرداخت خمس زمانی است که انسان اولین درآمد را به دست می آورد، بنابراین ابتدای سال خمسی افرادی مانند کارگران و کارمندان از اولین روزی است که امکان دریافت اولین درآمد از درآمدهای کار و کارمندی را داشته باشند و سال خمسی تجار و مغازه داران با امکان حصول اولین سود خرید و فروش است و سال خمسی باغداران و کشاورزان از برداشت اولین محصول شروع می شود.

مسئله 100) تقدیم سال خمسی به اینکه خمس درآمد تا آن زمان را پرداخت کند، اشکال ندارد.

مسئله 101) تأخیر در پرداخت خمس به مقداری که عرفاً صرف مال در آن، مثل صرف در مؤونه سال محسوب شود، اشکال ندارد، مثلاً امروز سال خمسی فرد فرا رسیده و او نیاز دارد وسیله ای برای مایحتاج زندگی خود تهیه کند، یا اینکه دین خود را پرداخت کند؛ در این صورت مجاز است قبل از دادن خمس، آن وسیله را خریداری کرده یا دین خود را بدهد.

مسئله 102) چنانچه دین را تا پایان سال خمسی (طبق قبل) بپردازد مؤونه او محسوب می شود.

مسئله 103) اگر فردی در بین سال فوت کند، با اینکه دارای سال خمسی است، اما هنگام مرگ، آخر سال او حساب شده و باید خمس آنچه که از درآمد سال فوت، صرف مؤونه نشده، پرداخت شود.

مسئله 104) اگر میت وصیت کند که مقداری از دارایی او به عنوان خمس پرداخت شود یا ورثه بدانند که وی خمس بدهکار است، تا زمانیکه وصیت میت و یا خمسی را که بر عهده دارد از ترکه ای او نپردازند، نمی توانند در آن تصرف نمایند، مگر آن که تصمیم جدی بر ادای خمس و انجام وصیت بدون مسامحه داشته باشند.

مسئله 105) سود حاصل از ارثی که به کودک می رسد و تا زمان رسیدن به بلوغ شرعی در ملک او باقی می ماند، بنابر احتیاط واجب باید بعد از رسیدن به سن تکلیف، خمس آن را بپردازد.

مسئله 106) هرگاه به مال کودکان خمس تعلق بگیرد، بر ولی شرعی او پرداخت آن واجب است؛ مگر خمس سود حاصل از تجارت با اموال او یا منافع کسبش که پرداخت آن بر ولی واجب نیست، البته در صورتی که سود به دست آمده تا رسیدن طفل به سن تکلیف باقی بماند، ادای خمس آن بنابر احتیاط واجب بر عهدهی طفل است.

مسئله 107) تأخیر پرداخت خمس از سال خمسی به سال دیگر جایز نیست، البته هر وقت آن را بپردازند ادای بدهی محسوب می شود و در صورت کاهش ارزش پول، مقدار تنزل نیز باید پرداخت شود و اگر مقدار تنزل معلوم نباشد، باید با حاکم شرع مصالحه شود.

مسئله 108) صرف عدم توانایی یا دشواری پرداخت خمس، موجب سقوط تکلیف نمی شود، بلکه براین افراد واجب است هر زمانی که توانایی داشتند، خمیشان را بپردازند.

مسئله 109) مالیاتی که دولت ها براساس قوانین و مقررات وضع میکنند، هر چند پرداخت آن بر کسانی که قانون شامل آنان می شود واجب است و مالیات پرداختی هر سال از مؤونه ی همان سال حساب میشود، ولی به جای خمس محسوب نمی شود و دادن خمس درآمد سالانه شان در زاید بر مؤونه ی سال به طور مستقل بر آنان واجب است.

مسئله 110) چنانچه کسی در یک سال درآمدی نداشته باشد، نمی تواند مؤونه ی آن سال را از درآمدهای سال قبل و یا سال بعد کسر کند. البته اگر برای مخارج خود قرض کند، می تواند از منافع سال بعد قرض خود را ادا نماید.

مسئله 111) کسی که درآمدی هر چند به مقدار کم داشته باشد، واجب است که سال خمسی داشته و درآمد سالانه خود را محاسبه نماید تا اگر چیزی از درآمد تا پایان سال باقی بماند خمس آن را بپردازد.

مسئله 112) کسی که خمس درآمد خود را سر سال نپردازد و پس از گذشت سال خمسی آن را صرف در زندگی یا تبدیل به سرمایه کند، این خمس بر عهدهی او می باشد که باید آنرا با لحاظ تنزل ارزش پول پرداخت کند، بنابر این در مواردی که مقدار تنزل ارزش پول (تورم) معلوم است همان را میپردازد و در موارد مشکوک باید مصالحه شود.

مسئله 113) هر مقدار از منفعت کسب که پس انداز می شود، یک بار به آن خمس تعلق می گیرد و قرض الحسنه دادن آن به دیگران یا به بانک، موجب سقوط خمس آن نمی شود.

مسئله 114) اگر هریک از اعضای صندوق قرض الحسنه، سهم خود را از درآمد غیر مخمس، بعد از پایان سال خمسی پرداخته باشد واجب است خمس آن را بپردازد، ولی اگر آن را در بین سال داده باشد در صورتی که دریافت آن برای او در پایان سال خمسی وی ممکن باشد باید خمس آن را در پایان سال بدهد و در غیر این صورت می تواند هر وقت دریافت آن ممکن بود خمس آن را پرداخت کند. همچنین مبلغی که هر ماهه برای افزایش موجودی صندوق پرداخت میشود همین حکم را دارد.

مسئله 115) اگر مال مخمس با غیر مخمس مخلوط شود و یا در یک حساب باشد و فرد بدون نیت از آن حساب برداشت کند و یا حتی با نیت مال مخمس، برداشت نماید و در مؤونه صرف کند و به مقدار مخمس یا کمتر در حساب باقی بماند، مقدار باقی مانده خمس ندارد.

مسئله 116) حساب سال خمسی و محاسبه ی درآمد سالانه واجب مستقلاً نیست، بلکه راهی برای شناخت مقدار خمس است. بنابراین اگر همه ی منفعت کسب را در مؤونه صرف کند، خمسی به وی تعلق نمی گیرد.

مسئله 117) زن و شوهری که درآمد خود را به طور مشترک در مؤونه مصرف می کنند واجب است هریک سال خمسی داشته باشند و خمس باقی مانده ی درآمد سالانه ی خود را در پایان سال خمسی بپردازند و جایز است یکی از آنان با اجازه ی دیگری محاسبه کرده و خمس را بپردازد.

مسئله 118) انسان می تواند خودش خمس مالش را حساب کند و به ولی امر خمس یا وکیلش بپردازد.

مسئله 119) سال خمسی را می توان قمری یا شمسی قرار داد و مکلف در انتخاب آن آزاد است.

مسئله 120) هنگام رسیدن سال خمسی، برای محاسبه ی خمس سرمایه، ابتدا کالاها و پول های نقد موجود را حساب و قیمت گذاری کرده و خمس آنچه را که از درآمد بین سال تهیه شده، می پردازد، سپس در سال بعد مجموعه ی کالا و پول نقد موجود را با سرمایه ی سال قبل که خمس آن پرداخته شده است می سنجد، اگر علاوه بر تورم، چیزی بر آن اضافه شده، سود محسوب شده و به آن خمس تعلق می گیرد و اگر چیزی اضافه نشده باشد، خمس بر او واجب نیست.

مسئله 121) واجب است در محاسبه ی خمس سرمایه، کالاها و اجناس (سرمایه ی غیر نقدی) را به هر صورت ممکن؛ هرچند با تخمین، تعیین قیمت کند.

مسئله 122) کسی که در صحت حساب خمس درآمد سال های گذشته، شک دارد به آن اعتنا نکند و پرداخت مجدد خمس بر او واجب نیست. ولی اگر در مورد درآمد شک داشته باشد که آیا جزو درآمد سال های قبل است که خمس آن پرداخت شده یا جزو درآمد امسال است که خمس آن داده نشده است، بنا بر احتیاط خمس آن را بپردازد.

مسئله 123) کسی که خانه ی مسکونی یا چیز دیگری را که مؤونه محسوب می شود، با درآمد کسب خریده ولی نمی داند که آنرا از درآمد بین سال خریده یا پس از پایان سال و پیش از پرداخت خمس خریداری کرده، بنا بر احتیاط واجب باید با ولی امر خمس یا وکیل او مصالحه نماید.

مسئله 124) خمس قطعی، قابل بخشش یا مصالحه نیست.

مسئله 125) در مواردی که خمس بر افراد واجب شده، ولی توان پرداخت آن را یک جا ندارند، باید خمسی را که بر عهده دارند به تدریج بر حسب توان مالی در اولین فرصت بپردازند و احتیاط آن است که این کار با اجازه ی ولی امر خمس باشد.

مسئله 126) فردی که مبلغی را به عنوان خمس مالی که متعلق خمس نبوده پرداخته است، اگر مبلغ مذکور در مصارف شرعی مصرف شده، بابت خمس مالی که فعلاً بدهکار است حساب نمی شود. اما اگر عین آن موجود باشد می تواند آن را مطالبه کند.

مسئله 127) پرداخت خمس و سایر حقوق شرعی از طریق حساب و حواله ی بانکی اشکال ندارد.

مصرف خمس

مسئله 128) کسی که مکلف به پرداخت خمس می باشد باید آن را به ولی امر خمس تحویل دهد و در این تفاوتی میان سهم سادات و سهم امام (علیه السلام) نیست.

مسئله 129) پرداخت خمس به کسی که می دانیم وکیل ولی امر مسلمین در گرفتن خمس میباشد، جایز است، ولی اگر وکالت او احراز نشده باشد، دادن خمس به او جایز نیست و در صورت پرداخت، موجب یقین به برائت ذمه نمیشود.

مسئله 130) صرف خمس (خواه سهم امام «علیه السلام» و خواه سهم سادات) در هر امری؛ مانند حوزههای علمیه، تهیه و توزیع کتاب های مفید و لازم دینی، ازدواج سادات نیازمند و پرداخت بدهی آنان باید با اجازهی از ولی امر مسلمین یا نمایندهی ایشان در این زمینه، باشد.

مسئله 131) مقلدین هریک از مراجع عظام تقلید «دامت برکاتهم» اگر در پرداخت سهمین مبارکین به استناد فتوای مرجع تقلید خود عمل کنند، مجزی است.

مسئله 132) سید فقیری که به او خمس داده میشود باید شیعهی دوازده امامی باشد.

مسئله 133) ساداتی که دارای شغل و کسبی هستند، اگر درآمد آنان برای زندگی شان به طور متعارف و مناسب با شأن عرفی شان کافی باشد، حق دریافت خمس ندارند.

مسئله 134) سیدی که نفقهی او به عهدهی دیگری است، اگر آن فرد با وجود تمکن مالی، نفقهاش را نمیدهد، چنانچه نتواند نفقهاش را از او بگیرد و خود نیز فقیر باشد، جایز است به مقدار نفقه از سهم سادات، دریافت کند.

مسئله 135) پرداخت ردّ مظالم^[1] و صدقاتی که به سبب نذر یا وصیت و مانند آن واجب می شود و نیز صدقات مستحبی به سادات نیازمند اشکالی ندارد.

مسئله 136) زن سیده ای که شوهرش بر اثر فقر نمی تواند نفقه ی او را بدهد و او هم شرعاً فقیر باشد می تواند برای رفع نیازش سهم سادات بگیرد و آن را برای خود و فرزندان و حتی شوهرش (هر چند از سادات نباشد) مصرف کند.

مسئله 137) اگر فردی یکی از اعضای خانوادهاش که واجب النفقهی اوست، سید و فقیر باشد، نمیتواند خمس خود را به او بپردازد.

مسئله 138) سید کسی است که از طرف پدر انتساب به جناب هاشم جد اعلای پیامبر اعظم صلی الله علیه و آله داشته باشد، بنابراین همه ی سادات علوی و عقیلی، هاشمی هستند و حق استفاده از مزایای خاص سادات هاشمی را دارند.

مسئله 139) گرچه منتسبین به پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله از طرف مادر هم از اولاد رسول اکرم صلی الله علیه و آله محسوب می شوند، ولی ملاک ترتب آثار و احکام شرعی سیادت، با انتساب از طرف پدر است.

7. مظالم جمع مظلمه در لغت مالی را گویند که به ناحق از کسی گرفته شده است، مانند مال غصب یا سرقت شده. بنابراین، ردّ مظالم به معنای بازگرداندن چنین مالی به صاحبش خواهد بود.

مسائل متفرقه ی خمس

مسأله 140) خوردن غذای کسی که اهل خمس نیست اشکال ندارد.

مسأله 141) اگر سرپرست خانواده خمس اموال خود را نپردازد، گر چه مرتکب معصیت شده است، لکن تصرف اعضای خانواده در آن اموال اشکال ندارد.

مسأله 142) اگر فردی که به اموالش خمس تعلق گرفته ولی خمس آن را نمیدهد، معاملهای انجام دهد، آن معامله صحیح بوده و آنچه مورد معامله بوده به دیگری منتقل میشود. البته ذمهی آن شخص، بدهکار است و باید خمس را بپردازد.

مسأله 143) معاشرت با مسلمانانی که به امور دینی به خصوص نماز و خمس پای بند نیستند، اگر مستلزم تأیید ایشان در عدم التزام به امور دینی نباشد، اشکال ندارد؛ مگر آن که ترک معاشرت با آنان در اهتمام ایشان به امور دینی مؤثر باشد که در این صورت واجب است معاشرت با آنان را به طور موقت از باب نهی از منکر ترک کند.

مسأله 144) اگر فردی برای رفتن به حج مبلغی را به حساب سازمان حج واریز کند و قبل از تشریف به خانه ی خدا، از دنیا برود، فیش حج او به قیمت فعلی از ترکه اش محسوب می شود و چنانچه حج بر ذمه نداشته و وصیت به حج هم نکرده باشد، صرف آن در حج نیایی برای وی واجب نیست، ولی در صورتیکه مبلغ پرداختی بابت فیش از پولی بوده که خمس به آن تعلق گرفته، خمس آن و خمس مقدار تفاوت ارزش پول فیش، واجب است.